

บทที่ 3

เรือพาณิชย์

ปัจจัยข้อพิจารณาความหมายของเรือพาณิชย์

ในกฎหมายพาณิชย์นาวี เรือพาณิชย์เป็นยานพาหนะที่สำคัญมากในการดำเนินการค้าทางทะเล และก่อให้เกิดผลทางกฎหมายหลายประการ กฎหมายจึงให้ความสำคัญแก่เรือเดินทะเล โดยเฉพาะเรือพาณิชย์มากกว่าเรือที่ใช้เดินในลำน้ำ หรือเรือที่เดินในแม่น้ำลำคลอง เพราะว่าเรือพาณิชย์ต้องผจญภัยต่าง ๆ ในทะเล อันเป็นภัยร้ายแรงกว่าภัยในแม่น้ำ ลำคลอง และต้องเดินไปในทะเลอาณาเขตของประเทศ ที่มีโช่น่านน้ำภายใน เพื่อกิจการค้า หรือกิจการอื่นที่เกี่ยวกับการพาณิชย์ ที่มีกฎหมายเหมือนหรือแตกต่างกันไป ซึ่งตำราภาษาไทย เกี่ยวกับพาณิชย์นาวีมักใช้คำว่า “เรือ” ซึ่งควรจะใช้คำเต็มว่า “เรือเดินทะเล” อันเป็นสิ่งซึ่งกฎหมายพาณิชย์นาวีให้ความสำคัญ และเกี่ยวข้องโดยตรงกับการค้าการเดินเรือระหว่างประเทศ ในต่างประเทศนั้นได้มีการเปรียบเทียบเรือเดินทะเลกับบุคคลเสมอว่า เรือเดินทะเลนั้นเหมือนกับบุคคลที่มีชื่อ มีฐานะทางสังคม (class sociate) เนื่องจากได้มีการแยกว่า เรือเดินทะเลลำใด ได้ใช้เป็นเรือสำราญ และเรือลำใดใช้เพื่อการค้า หรือการป้องกันประเทศ เรือเดินทะเลมีภูมิลำเนา (domicile) อันเป็นเมืองท่าจดทะเบียน (le port d’immatriculation) ซึ่งจะเป็นที่เก็บรักษานิติกรรมต่าง ๆ เกี่ยวกับเรือ เรือเดินทะเลมีสัญชาติ เรือเดินทะเลสามารถฟ้องคดี หรือถูกฟ้องคดีได้ โดยผ่านทางกัปตันเรือ และเรือเดินทะเลจะตาย เมื่อเรือมีอายุเก่ามากหรืออยู่ในสภาพไม่สามารถเดินทะเลได้...¹ ซึ่งในวิทยานิพนธ์นี้ใช้คำว่า “เรือพาณิชย์” เพื่อความเข้าใจเป็นกลาง คือ เรือเดินทะเลที่มีวัตถุประสงค์เพื่อใช้ทำการค้าทางทะเล โดยการบรรทุกลำเลียงสิ่งของ อาทิ น้ำมัน สินค้า สิ่งของอุปโภคบริโภค โดยเรือขนาดใหญ่และมีระวางบรรทุก สิ่งของ ในปริมาณจำนวนมากกว่าเรือที่ทำการเดินในทะเลน่านน้ำภายใน โดยมีปัจจัยข้อพิจารณา ดังนี้

¹ไพฑูริศ เอกจริยกร, กฎหมายพาณิชย์นาวี, (กรุงเทพฯ : บริษัทสำนักพิมพ์วิญญูชน จำกัด, 2537), หน้า 41.

1. มีความสามารถลอยน้ำได้ (flottabilite)

สิ่งใดแม้อลอยบนน้ำ แต่อยู่ในลักษณะติดตรงกับพื้นดินแบบถาวร อาทิ ประภาคาร แท่นขุดเจาะน้ำมันก็อาจจะถือว่าอสังหาริมทรัพย์มิใช่ เรือ เพราะว่าเป็นสังหาริมทรัพย์ที่เคลื่อนที่ไปมาได้ ดังนั้น เรือพาณิชย์ที่เดินในทะเลอาณาเขตจึงต้องมีความสามารถในการลอยน้ำได้ โดยไม่ต้องมีเวลาหรือสิ่งใดมารองรับ

2. สถานที่ใช้เรือ (lieu d'exploitation)

ทะเล คือ สถานที่เรือพาณิชย์เดินทางลอยลำจากอาณาเขตแห่งหนึ่งไปยังอาณาเขตอีกแห่งหนึ่ง ไม่ว่าในน่านน้ำภายในทะเลอาณาเขต เขตต่อเนื่อง เขตทะเลหลวง แม้ว่าต้องเดินทางเข้าออกแม่น้ำลำคลองบ้างก็เพื่อรับ หรือขนถ่ายสินค้าลงจากเรือพาณิชย์นั้น

3. ความสามารถในการเดินทางและผจญภัยในทะเล

เรือพาณิชย์ที่กล่าวมาความสามารถในการเดินทางในท้องทะเลอาณาเขตที่ห่างไกลจากขอบฝั่ง ซึ่งไม่อาจสามารถมองเห็นที่หมายเด่น ที่กำหนดไว้ในแผนที่เดินเรือได้ ดังนั้น เรือพาณิชย์นั้นมีความสามารถที่ทนทานต่อสภาพการณ์อากาศ หรือสภาพอื่นที่ผิดปกติได้กว่าเรือเดินทะเลที่เดินประชิดชายฝั่ง

4. ความสามารถในการขับเคลื่อนด้วยตนเอง

เนื่องจากเรือพาณิชย์เป็นสังหาริมทรัพย์ที่เคลื่อนที่ได้ แต่การเคลื่อนที่ได้ของเรือพาณิชย์นั้น สามารถเคลื่อนที่ย้ายไปมาได้ด้วยคำสั่งแห่งตน มิใช่อาศัยคำสั่งจากภายนอกมาจุดหรือผลักดันให้เรื่อนั้นเคลื่อนที่ไปได้

5. ขนาดและระวางบรรทุก

โดยปกติเรือพาณิชย์จะเป็นเรือขนาดใหญ่และมีระวางบรรทุกคราวละมาก ๆ ซึ่งแตกต่างจากเรือที่เดินในแม่น้ำลำคลอง

ประเทศไทยบัญญัติกฎหมายขยายอำนาจการบังคับใช้กฎหมายให้เรือกำปั่นตามประเภทที่เจ้าท่าประกาศ ลำใดเมื่อเข้ามาในน่านน้ำไทย นายเรือต้องปฏิบัติดังนี้

- (1) แจ้งต่อเจ้าท่า
- (2) ชักธงสำหรับเรือนั้นไว้ให้ปรากฏ
- (3) ติดตั้งและเปิดใช้โคมไฟตั้งแต่เวลาพระอาทิตย์ตกถึงเวลาพระอาทิตย์ขึ้น

การปฏิบัติตาม (1) (2) และ (3) ให้เป็นไปตามหลักเกณฑ์และวิธีการที่เจ้าท่าประกาศกำหนด² เนื่องจากพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2540 ได้ให้ความหมาย น่านน้ำไทย หมายความว่า บรรดาน่านน้ำที่อยู่ภายใต้อำนาจอธิปไตยของราชอาณาจักร... โดยให้ความหมายรวมถึง น่านน้ำที่อยู่ในเขตต่อเนื่องของราชอาณาจักรไทยด้วย³ ดังนั้น อำนาจของกฎหมายดังกล่าว จึงใช้บังคับเรือพาณิชย์ที่เดินอยู่ในทะเลเขตต่อเนื่องของประเทศไทยด้วย

เอกลักษณ์หรือลักษณะเฉพาะของเรือพาณิชย์ (l'identite du navire)

เรือพาณิชย์มีชื่อ สัญชาติ เมืองท่าจดทะเบียน ขนาดและระวางเรือ ทั้งนี้เพื่อให้ทราบว่าเป็นเรือพาณิชย์มีลักษณะเฉพาะแตกต่างจากเรืออื่น เพื่อเป็นประโยชน์แก่ฝ่ายปกครองที่จะทำหน้าที่ให้การดูแลและเพื่อที่จะทราบและรู้จักเรือพาณิชย์ดังกล่าว

² พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 15) พ.ศ. 2540 มาตรา 4.

³ มาตรา 3.

1. ชื่อของเรือพาณิชย์

โดยหลักแล้วเจ้าของเรือมีอิสระที่จะตั้งชื่อเรือของตนอย่างไรก็ได้ โดยไม่ให้ซ้ำกับเรือลำอื่นที่มีอยู่แล้ว ชื่อของเรือเดินทะเลนั้นอาจตั้งชื่อตามชื่อของบุคคลสำคัญในอดีต ชื่อสถานที่สำคัญ ชื่อเหมือนหรือคล้ายกับเจ้าของเรือ ตัวอย่างเรือพาณิชย์ของไทย เช่น “จารุภูมิ” “กิตติภูมิ” “จุฬาพรณศิริ” “จุฬาบาติ” เป็นต้น ในกฎหมายไทยเรือสยามที่ได้จดทะเบียนแล้วจะใช้ชื่ออย่างอื่นให้ผิดไปจากที่ได้จดทะเบียนไว้ไม่ได้⁴

2. เมืองท่าจดทะเบียน (Port d'attache)

เมืองท่าจดทะเบียนเป็นภูมิลำเนาของเรือและเป็นสถานที่เก็บข้อมูลเกี่ยวกับเรือ เช่น เจ้าของเรือเป็นใคร ในกฎหมายไทยเรือลำใดได้จดทะเบียนเป็นเรือสยาม ณ เมืองท่าใด เมืองท่านั้นเป็นเมืองท่าขึ้นทะเบียนของเรือนั้น⁵

3. ปริมาณและปริมาตรบรรทุกของเรือ

ปริมาณของการบรรทุก สามารถกำหนดได้ด้วย deadweight เป็นน้ำหนักบรรทุกของเรือ อาจเป็น Metric ton หรือ long ton ก็ได้ (1 Metric ton = 1,000 Kgs : 1 longton = 2, 240 lbs) อย่างไรก็ตาม deadweight นี้ไม่ได้หมายความถึงน้ำหนักของสินค้าที่บรรทุกอย่างเดียว แต่ยังรวมถึงน้ำหนักของเชื้อเพลิงและอื่น ๆ บนเรือด้วย

ปริมาตรบรรทุก (Tonnage) วัดจากปริมาตรเป็น Tongross ซึ่ง 1 Tongross = 2.83 cubic metre หรือเท่ากับ 100 cubic feet เป็นตัวกำหนดปริมาตรภายในของเรือที่จะใช้บรรทุกสินค้าที่วัดโดยปริมาตร Tongross แบ่งออกเป็น 2 อย่างคือ Gross Tonnage กับ Net Tonnage

⁴ พระราชบัญญัติเรือไทย มาตรา 38.

⁵ พระราชบัญญัติเรือไทย มาตรา 15.

Gross Tonnage คือปริมาตรภายในเรือทั้งหมด ส่วน Net Tonnage คือ ปริมาตรบรรทุกสินค้า⁶

ความหมายของเรือพาณิชย์ตามความหมายของกฎหมายต่างประเทศ

เรือพาณิชย์เป็นยานพาหนะที่ใช้ในการเดินทางทางทะเล เพื่อประโยชน์ในการขนส่งสินค้า คนโดยสาร การประมง การสำรวจและแสวงหาทรัพยากรในทะเล การสำรวจสมุทรศาสตร์และอุทุนิยมวิทยา การป้องกันประเทศและการบริการอื่น อาทิ การลากจูงเรืออื่น การช่วยเหลือกู้ภัยชีวิตมนุษย์และทรัพย์สินในทะเล เป็นต้น ซึ่งก่อให้เกิดผลทางกฎหมายหลายประการ และเมื่อกิจการพาณิชย์เจริญขึ้น ประกอบด้วยความก้าวหน้าทางวิชาการสมัยใหม่ มีการคิดค้นประดิษฐ์สิ่งใหม่เกิดขึ้น ดังเช่น ในปี ค.ศ. 1934 ชาวอเมริกันคนหนึ่งและครอบครัวได้เดินทางโดยเรือเหาะ (flying boat) จำต้องร่อนลงในน่านน้ำของประเทศเดนมาร์ก และได้รับความช่วยเหลือจากเรือหาปลาของประเทศอังกฤษ แล้วมีการฟ้องเรียกค่าให้ความช่วยเหลือดังกล่าวในศาลประเทศอังกฤษ มีปัญหาว่าการฟ้องเรียกค่าให้ความช่วยเหลือที่กระทำในน่านน้ำอาณาเขตของประเทศอื่นกระทำได้หรือไม่ และมีปัญหาว่าเรือเหาะ (flying boat) เป็นเรือ (vessel) หรือไม่ ซึ่งทำให้มีการเปลี่ยนแปลงทางกฎหมายขึ้นในประเทศอังกฤษ และในปัจจุบันมีการพัฒนาเรือเป็นยานประเภทโฮเวอร์คราฟต์ (hovercraft) ขึ้น ซึ่งก่อให้เกิดปัญหามานาประการว่า ยานโฮเวอร์คราฟต์เป็นเรือ (vessel) หรือเป็นเครื่องบิน (aircraft) หรืออีกนัยหนึ่งก็คือจะใช้กฎอะไรบังคับแก่ยานโฮเวอร์คราฟต์ และใครจะเป็นผู้ปฏิบัติกรให้เป็นไปตามกฎนั้น ซึ่งสมัยก่อนนั้น เคยมีปัญหาทำนองเดียวกันเกี่ยวกับอู้อลอยน้ำและเรือที่ยังสร้างไม่เสร็จ แต่ปัญหาเหล่านี้ได้รับการแก้ไขเป็นลำดับ ซึ่งที่จริงแล้วกฎหมายเหล่านี้ เกิดจากการกระทำของนักกฎหมายที่ทำความตกลงระงับข้อพิพาทต่าง ๆ กัน ด้วยความยุติธรรมและเหตุผล ตามวิธีปฏิบัติระหว่างประเทศ ซึ่งมีความตกลงกันระหว่างประเทศ โดยมีกฎหมายภายในสนับสนุน ได้ขยายตัว

⁶ กมลชนก สุทธิวาหนฤพุมิ, ธุรกิจพาณิชย์นาวี (กรุงเทพมหานคร : สถาบันพาณิชย์นาวี, จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2534) หน้า 16.

และขยายขอบเขตของกฎหมายทะเลให้กว้างขวางและชัดเจนขึ้นเป็นลำดับ⁷ รวมทั้งกฎหมายพาณิชย์ทางทะเลอื่นที่เกี่ยวข้อง แต่เดิมการเดินเรือ โดยเฉพาะในประเทศอังกฤษจะอยู่ในอาณัติของพระมหากษัตริย์หรือราชินี และถือว่าเรือที่ใช้เพื่อวัตถุประสงค์ในทางป้องกันประเทศ จะอยู่ในส่วนของ “royal navy” ในขณะที่เรือที่ใช้ในการค้าขายจะเรียกรวมว่า “merchant navy” ในเวลาต่อมามีการใช้ “merchant navy” น้อยลง และใช้คำว่า “merchant marine” หรือ “mercantile marine” แทน เพื่อการสื่อความหมายให้ชัดเจนขึ้นว่าเป็นการค้าทางทะเล และคำว่า “mercantile marine” เป็นคำที่ปรากฏใน “merchant shipping act. 1894” ซึ่งถือว่าเป็นกฎหมายแม่บทสำหรับการเดินเรือ และเป็นที่ยอมรับได้ว่า คำว่า “พาณิชย์นาวี” แพร่หลายในประเทศไทยมากขึ้น หลังจากที่มีการตราพระราชบัญญัติส่งเสริมการพาณิชย์นาวี พ.ศ. 2521 ขึ้น พระราชบัญญัตินี้มีวัตถุประสงค์หลักที่จะตั้งคณะกรรมการส่งเสริมพาณิชย์นาวีขึ้น เพื่อพัฒนาและส่งเสริมกิจการพาณิชย์นาวีของประเทศ ซึ่งอาจถือได้ว่ากิจการพาณิชย์นาวีของไทย คือ กิจการภายใต้ความหมายสากลของ “mercantile marine” นั่นเอง⁸

1. ความหมาย คำว่า “ship” และ “vessel” ในกฎหมาย “customs and excise act 1979” ของประเทศอังกฤษ ให้หมายความถึง เรือและยานพาหนะทางทะเลทุกประเภท โดยให้ขยายความถึงยานโฮเวอร์คราฟ (hovercraft) ในกฎหมาย “the hovercraft Act 1968” ด้วย โดยเฉพาะคำว่า “vessel” ให้มีความหมายกว้างรวมถึง “ship” ในคดี Gappv Band (1987) 19 QBD 200 at 202, ซึ่งหลักการทั้งหมดของกฎหมายดังกล่าว ให้มีความหมายถึง การขนส่งสินค้าหรือผู้โดยสารโดยทางเรือหรือยานพาหนะทางทะเลทุกชนิด ซึ่งเป็นหลักเกณฑ์พื้นฐานที่ทำให้เกิดกฎเกณฑ์ที่มีความสำคัญ ในการขนส่งสินค้าออกนอกประเทศอังกฤษ โดยให้ครอบคลุมถึงยาน hovercraft ด้วย และได้บัญญัติความหมายของคำว่าเรือ “ship” ให้หมายความรวมถึงลักษณะของ

⁷ กมล สันธิเกษตริณ, “ความรู้เบื้องต้นเกี่ยวกับกฎหมายทะเล” วารสารนายความ (ธันวาคม 2512) : 38-40

⁸ จุฬา สุขมานพ, “กฎหมายพาณิชย์นาวี : อะไร แค่ไหน อย่างไร”, วารสารการพาณิชย์นาวี 15 (ธันวาคม 2539), หน้า 21-22.

ยานพาหนะทางทะเลทุกชนิดที่สามารถใช้เดินทางได้ รวมทั้งเรือพาณิชย์ ในกฎหมาย “prevention of terrorism (temporary provisions) act 1989 โดยบัญญัติว่า “ship” includes every description of vessel used in navigation. ซึ่งกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายที่ใช้ป้องกันการก่อการร้าย

2. Black’s Law Dictionary ให้ความหมายของคำว่า “vessel” โดยสรุปว่า หมายถึง เรือ เรือโป๊ะ เรือสำเภา หรือยานพาหนะอื่นใด ที่สามารถใช้หรือมีความสามารถที่ใช้ในการเดินทางทางทะเล⁹ และในประเทศสหรัฐอเมริกา ได้ให้ความหมายของเรือพาณิชย์ภายใต้ความมุ่งหมายของ “jones Act.” ว่าด้วยความมุ่งหมายของหลักการ ที่มีวัตถุประสงค์ของการขนส่งหรือการลำเลียงผู้โดยสาร สินค้า หรืออุปกรณ์จากที่แห่งหนึ่งไปยังอีกที่แห่งหนึ่ง โดยวิธีการเดินเรือทางทะเล ในคดี Bana V. Pacific Far East Line, Inc., D.C. Cal., 441 F. Supp. 1360, 1364 แม้ว่า เป็นความหมายที่อยู่ในกฎหมายทะเล แต่มิได้จำกัดขอบเขตไว้เฉพาะเรือที่ทำการพาณิชย์เท่านั้น

ในประเทศสหรัฐอเมริกา กฎหมาย Admiralty Law และ Maritime Law มีความหมาย อย่างเดียวกัน คือ แสดงถึงกฎหมายที่ใช้บังคับในศาลทางทะเล admiralty ในบางครั้งมีการเรียกรวมกันว่า admiralty and maritime law ซึ่งครอบคลุมถึงสัญญาและการกระทำใด ๆ ที่เกิดขึ้นในทะเล¹⁰

โดยสรุปแนวคิด ความหมายของคำว่า “เรือพาณิชย์” ในความหมายของกฎหมายต่างประเทศ นักนิติศาสตร์ได้ขยายความหมายคำว่า เรือพาณิชย์ ให้มีความหมายอย่างกว้าง เพื่อให้สามารถใช้บังคับถึงความก้าวหน้า วิวัฒนาการของการเดินเรือทางทะเลในทางการค้า ทั้งนี้ เพื่อให้การบังคับใช้กฎหมายในทะเลอาณาเขตในรัฐของตน มีประสิทธิภาพ และมีประสิทธิผลในการป้องกันปราบปราม โดยให้มีอำนาจควบคุมการเดินเรือทุกชนิดเท่าที่รัฐมีอำนาจกระทำได้ ภายใต้กฎเกณฑ์กฎหมายระหว่างประเทศ

⁹ Henry Campbell Black, Black’s Law Dictionary, sixth edition : (st. paul, minn : west publishing co, 1990,) p. 1562-1563.

¹⁰ จุฬา สุขมานพ, “กฎหมายพาณิชย์นาวี : อะไร แต่ไหน อย่างไร”, หน้า 26.

ความหมายของเรือพาณิชย์ตามกฎหมายไทย

1. ความหมายตามพจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย

พจนานุกรม ศัพท์กฎหมายไทยฉบับราชบัณฑิตยสถาน รวบรวมคำศัพท์ที่ใช้ในบทกฎหมายต่าง ๆ และคำศัพท์ที่ใช้ในการเรียนการสอนวิชากฎหมาย เพื่อประโยชน์ในการศึกษาค้นคว้าและอ้างอิง ให้ความหมายคำว่า “เรือ ไว้ดังนี้

“เรือ” หมายถึง ยานพาหนะทางน้ำทุกชนิด ไม่ว่าจะใช้เพื่อบรรทุก ลำเลียงโดยสาร ลาก กุง ดัน ยก ชุด หรือลาก รวมทั้งยานพาหนะอย่างอื่นที่สามารถใช้น้ำได้ทำนองเดียวกัน

ดังนั้น เรือกลไฟ เรือกำปั่น เรือกำปั่นใบ เรือโดยสาร เรือใบ เรือโป๊ะ เรือโป๊ะจ้าย เรือฟ่วง เรือยนต์ เรือสำเภา อยู่ในความหมายของคำว่า “เรือ” แม้ว่ามีรูปลักษณะและประเภทของเรือแตกต่างกันไปตามความมุ่งหมายประเภทของเรือ เพื่อได้ใช้ประโยชน์จากเรือนั้น

ในพจนานุกรมฉบับดังกล่าวยังได้กล่าวขยายความคำว่า เรือ ตามประเภทของเรือไว้อีก ดังนี้

“เรือกลไฟ” หมายถึง เรือที่เดินด้วยเครื่องจักร จะใช้ใบด้วยหรือไม่ก็ตาม และหมายความรวมถึงเรือกำปั่นยนต์ด้วย เรือกำปั่นไฟ ก็เรียก

“เรือกำปั่น” หมายถึง เรือที่เดินด้วยเครื่องจักรกลหรือด้วยใบ และไม่ได้กระเชียงแจวหรือพาย เรือกำปั่นใบ หมายถึง เรือที่เดินด้วยใบและไม่ใช้เครื่องกล เรือโดยสาร หมายถึง เรือที่บรรทุกคนโดยสารเกิน 12 คน

“เรือใบ” หมายถึง เรือที่เดินด้วยใบ แม้เรือนั้นจะติดตั้งเครื่องจักรกลไว้ด้วย แต่มิได้เดินด้วยเครื่องจักรกลนั้น ส่วนเรือโป๊ะ เรือโป๊ะจ้าย หมายถึง เรือทะเลที่มีรูปร่างแบบยุโรป และเครื่องเสาเพลลาใบอย่างแบบจีน หรือแบบประเทศใด ๆ ในเอเชีย

“เรือฟ่วง” หมายถึง เรือหรือสิ่งอื่นที่เคลื่อนที่โดยเรือจูง

“เรือยนต์” หมายถึง เรือที่เดินด้วยเครื่องยนต์ จะใช้กำลังอื่นด้วยหรือไม่ก็ตาม

“เรือสำเภา” หมายถึง เรือเดินทะเลต่อแบบจีน หรือแบบประเทศใด ๆ ในเอเชีย¹¹

¹¹ พจนานุกรมศัพท์กฎหมายไทย ฉบับราชบัณฑิตยสถาน, (กรุงเทพมหานคร : บริษัท เพื่อนพิมพ์ จำกัด, 2537), หน้า 112.

2. ความหมาย คำว่า เรือ ในกฎหมายไทย

2.1 กฎหมายลักษณะโจร¹² ได้บัญญัติว่า เรือท่านจอดผูกไว้แลคนไปแก้เรือท่านเสีย ให้ใหม่เสมอโจร¹³ ผู้ร้ายลักเรือเจ้าของจับได้พิจารณาเป็นความจริง ให้ทวนโดยขนาด ให้เอาเข้าเรือตั้งใหม่ทวิคูณ ให้ศักสิ่งอันลักไว้ระอก ถ้าสิ่งอันลักต่ำกว่า 50000 ลงมา ให้ทวน 30 } ที่¹⁴
 25 }
 โจรล้วงเรือและฉกฉวยเอาทรัพย์สินสิ่งใด ๆ ค่าประมาณ 1000 เบี้ย ให้ตีด้วยไม้หวาย 30 } ที่¹⁴
 25 }
 แลให้ใหม่โดยขนาด¹⁵ และลงโทษ โจรตีชิงเอาทรัพย์สินของราษฎรผู้ซื้อขายแลผู้มีได้ซื้อขาย กลางหนทางบก ทางเรือ กลางวันกลางคืนจับได้พิจารณาเป็นความจริง ถ้าทรัพย์สินของมากกว่า 1 | ต่ำกว่า 50000 เบี้ยลงมา ให้ทวน 50 } ที่ ใหม่โดยขนาด ถ้าราคาทรัพย์สินนั้นมากขึ้นไปกว่าห้าหมื่นเบี้ย ให้ตัดนิ้วมือข้างข้อ ให้เอาทรัพย์สินตั้งใหม่โดยขนาด¹⁶

2.2 พระราชบัญญัติศุลกากร พ.ศ. 2469 ให้ความหมายคำว่า “เรือ” ดังนี้

“เรือกำปั่น” ฤา “เรือ” ให้รวมทั้งสิ่งใด ๆ ที่ได้ทำขึ้นหรือใช้ในการนำส่งคนหรือทรัพย์สินโดยทางน้ำ¹⁷

¹² มหาวิทยาลัยธรรมศาสตร์และการเมือง ประมวลกฎหมายรัชกาลที่ 1 จุลศักราช 1166 พิมพ์ตามฉบับหลวงตรา 3 ดวง เล่ม 2 (กรุงเทพมหานคร : โรงพิมพ์เรือนแก้วการพิมพ์, 2529) หน้า 336-337.

¹³ มาตรา 98

¹⁴ มาตรา 99

¹⁵ มาตรา 100

¹⁶ มาตรา 102

¹⁷ มาตรา 5

2.3 พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2481 ให้ความหมายไว้ว่า

“เรือกล” หมายความว่า เรือที่เดินด้วยกำลังเครื่องจักรกล จะใช้กำลังอื่นด้วยหรือไม่ก็ตาม

“เรือทะเล” หมายความว่า เรือที่มีลักษณะสำหรับใช้ในทะเล

“เรือลำน้ำ” หมายความว่า เรืออื่นที่มีใช้เรือทะเล¹⁸

2.4 พระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. 2482 ให้ความหมายคำว่า “เรือ” หมายความว่า ยานพาหนะทางน้ำทุกชนิด

2.5 พระราชบัญญัติการประมง พ.ศ. 2490 ให้ความหมายคำว่า “เรือ” หมายความว่า ยานพาหนะทางน้ำทุกชนิด¹⁹ เช่นเดียวกับพระราชบัญญัติว่าด้วยสิทธิการประมงในเขตการประมงไทย พ.ศ. 2482

2.6 พระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525 ซึ่งเป็นพระราชบัญญัติเปลี่ยนแปลงแก้ไขความหมาย บทนิยาม ตามพระราชบัญญัติว่าด้วยการเดินเรือในน่านน้ำสยาม ซึ่งได้ตราขึ้นไว้เมื่อวันที่ 24 มิถุนายน รศ. 124 ได้ให้ความหมาย เรือประเภทต่าง ๆ และความหมายอื่นที่เกี่ยวข้องตามที่พระราชบัญญัตินี้ ใช้บังคับตั้งแต่วันที่ 1 กันยายน พ.ศ. 2456 ไว้ดังนี้

“เรือ” หมายความว่า ยานพาหนะทางน้ำทุกชนิด ไม่ว่าจะใช้เพื่อบรรทุกลำเลียง โดยสาร ลาก อูง ดัน ยก ขุดหรือลอก รวมทั้งยานพาหนะอย่างอื่นที่สามารถใช้น้ำได้ ทำนองเดียวกัน

“เรือกำปั่น” หมายความว่า เรือที่เดินด้วยเครื่องจักรกลหรือด้วยใบ และไม่ใช้กรรเชียง แจว หรือพาย

“เรือกำปั่นไฟ” หรือ “เรือกลไฟ” หมายความว่า เรือที่เดินด้วยเครื่องจักรจะใช้ใบด้วยหรือไม่ก็ตาม และให้หมายความรวมถึงเรือกำปั่นยนต์ด้วย

“เรือกำปั่นยนต์” หรือ “เรือยนต์” หมายความว่า เรือที่เดินด้วยเครื่องยนต์จะใช้กำลังอื่นด้วยหรือไม่ก็ตาม

¹⁸ มาตรา 9

¹⁹ มาตรา 4

“เรือกำปั่นใบ” หรือ “เรือใบ” หมายความว่า เรือที่เดินด้วยใบและไม่ใช่เครื่องจักรกล

“เรือกล” หมายความว่า เรือที่เดินด้วยเครื่องจักรกล และใช้กำลังอื่นด้วยหรือไม่มีก็ตาม

“เรือกลไฟเล็ก” หมายความว่า เรือที่มีขนาดต่ำกว่าสามสิบตันกรอสส์ที่เดินด้วยเครื่องจักร

“เรือเดินทะเล” หรือ “เรือทะเล” หมายความว่า เรือที่มีลักษณะสำหรับใช้ในทะเล ตามกฎข้อบังคับสำหรับการตรวจเรือ

“เรือเล็ก” หมายความว่า เรือที่เดินด้วยกรรเชียง แจวหรือพาย

“เรือโป๊ะ” หรือ “เรือโป๊ะจ้าย” หมายความว่า เรือทะเลที่มีรูปร่างแบบยุโรป และเครื่องเสาเพลลาใบอย่างแบบจีน หรือแบบประเทศใด ๆ ในเอเชีย

“เรือเปิดทะเลและอื่น ๆ” หรือ “เรือเปิดทะเลและเรืออื่น ๆ” หมายความว่า เรือที่ใช้ใบในเวลาเดินทะเล และใช้ใบเรือกรรเชียงหรือแจวในเวลาเดินในลำแม่น้ำ และให้ หมายความว่า รวมตลอดถึงเรือฉลอมทะเล หรือ艇ฉลอมท้ายฉนวน หรือเรือสามก้าวด้วย

“เรือสำเภา” หมายความว่า เรือเดินทะเลต่ออย่างแบบจีน หรือแบบประเทศใด ๆ ในเอเชีย

“เรือบรรทุกสินค้า” หมายความว่า เรือที่ไม่มีคาค้ำหรือมีไม่ตลอดลำ เดินด้วยกรรเชียง แจว หรือพาย หรือบางที่ใช้ใบ และใช้สำหรับบรรทุกสินค้า

“เรือลำเลียง” หมายความว่า เรือที่มีใช้เรือกล และใช้สำหรับลำเลียง หรือขนถ่ายสินค้าจากเรือกำปั่น หรือบรรทุกสินค้าส่งเรือกำปั่น

“เรือลำเลียงทหาร” หมายความว่า เรือที่ใช้ในการลำเลียงทหาร ทั้งนี้ไม่ว่าจะเป็นเรือของทางราชการหรือไม่ก็ตาม

“เรือโดยสาร” หมายความว่า เรือที่บรรทุกคนโดยสารเกินสิบสองคน

“เรือสินค้า” หมายความว่า เรือที่มีใช้เรือโดยสาร

“เรือประมง” หมายความว่า เรือที่ใช้สำหรับการจับสัตว์น้ำ หรือทรัพยากรที่มีชีวิตอื่น ๆ ที่อยู่ในทะเล

“เรือสำราญและกีฬา” หมายความว่า เรือที่ใช้สำหรับหาความสำราญ หรือเรือที่ใช้เพื่อการเล่นกีฬาโดยเฉพาะ และไม่ได้ใช้เพื่อการค้า การทหาร หรือการค้นคว้าทาง วิทยาศาสตร์

“เรือไม้ที่ต่อแบบโบราณ” หมายความว่า เรือใบเสาเดียว เรือสำเภาหรือเรือไม้ที่ต่อตามแบบเรือที่ใช้อยู่ในสมัยโบราณ

“แพ” หมายความว่า รวม ตลอดถึง โป๊ะ อู่ลอย และสิ่งลอยน้ำที่มีลักษณะคล้ายคลึงกัน

“แพคนอยู่” หมายความว่า เรือที่ปลุกอยู่บนแพ และลอยอยู่ในลำแม่น้ำหรือ
ลำคลอง

“ตันกรอสส์” หมายความว่า ขนาดของเรือที่คำนวณได้ตามกฎข้อบังคับ
สำหรับการตรวจเรือตามมาตรา 163

“เมืองท่า” หมายความว่า ท่าเล หรือถิ่นที่จอดเรือเพื่อขนถ่ายคนโดยสาร
หรือของ

“นายเรือ” หมายความว่า ผู้ควบคุมเรือกำปั่น หรือเรืออื่น ๆ แต่ไม่รวมถึง
ผู้นำร่อง

“คนประจำเรือ” หมายความว่า คนที่มีหน้าที่ทำการประจำอยู่ในเรือ

“ลูกเรือ” หมายความว่า คนประจำเรือนอกจากนายเรือ

“คนโดยสาร” หมายความว่า คนที่อยู่ในเรือ เว้นแต่

(1) คนประจำเรือ หรือผู้อื่นที่รับจ้างทำงานในเรือนั้น

(2) เด็กที่มีอยู่ต่ำกว่าหนึ่งปี²⁰

เรือพาณิชย์มีสถานะเป็นที่รโหฐาน

1. ความหมายคำนิยามคำว่าเรือ

จากหลักการและเหตุผล ความหมายคำนิยามคำว่า “เรือ” ที่ปรากฏในกฎหมายไทย ซึ่งกฎหมายไทยบางฉบับ ได้แยกให้คำนิยามเรือแต่ละประเภทไว้อย่างชัดเจน ดังที่ได้กล่าวมาแล้ว แต่มีบางฉบับให้คำนิยาม “เรือ” ให้หมายความถึงยานพาหนะทางน้ำทุกชนิด เพื่ออนุวัติให้มีความเป็นสากล (universal) และมีความเป็นเอกรูป (uniformity)

วิทยานิพนธ์นี้จึงกล่าวถึงสาระสำคัญของเรือ ในฐานะเรือดังกล่าว เป็นเรือที่มุ่งประสงค์เพื่อการขนส่งสิ่งของทางการค้า ตามกฎหมายพระราชบัญญัติเรือไทยฯ และกฎหมายอื่นที่เกี่ยวข้องในลักษณะเดียวกัน ที่ให้ถือว่าเจ้าพนักงานอื่นที่จะปฏิบัติการค้าค้นหาความจริง ในกรณีความผิดอาญาที่เกิดขึ้นในเรือไทย และเรือพาณิชย์อื่น ให้มีระดับตำแหน่งเป็นพนักงานฝ่าย

²⁰ มาตรา 3 แห่งพระราชบัญญัติการเดินเรือในน่านน้ำไทย (ฉบับที่ 13) พ.ศ. 2525.

ปกครองหรือตำรวจชั้นผู้ใหญ่²¹ ซึ่งเรือพาณิชย์ไม่ว่าเรือไทยหรือเรือต่างชาติ สามารถลอบนำในทะเลอาณาเขต และเดินทางไปนอกทะเลอาณาเขตได้ และกฎหมายดังกล่าวเป็นกฎหมายมหาชนรวมอยู่ด้วย แม้ว่าในสาระสำคัญของกฎหมายบางฉบับที่เกี่ยวข้องกับกฎหมายพาณิชย์นาวิเนื่อหาสาระเป็นเอกชน อาทิ พระราชบัญญัติกักเรือ พ.ศ. 2534 พระราชบัญญัติการจ้างเรือและบูรณสิทธิทางทะเล พ.ศ. 2537 แต่ได้บัญญัติการได้มาถึงสิทธิตามกฎหมายกำหนด จะต้องผ่านขั้นตอนในลักษณะวิธีสบัญญัติในกฎหมายด้วย ดังนั้น เจ้าพนักงานของรัฐจำต้องล่วงรู้ขอบเขตแห่งอำนาจหน้าที่ของตนในการปฏิบัติการดังกล่าวได้ เนื่องจากเรือพาณิชย์มีรูปลักษณะแตกต่างจากที่รโหฐาน ตามความหมายทางกฎหมายที่มีความสามารถเคลื่อนที่ได้ ซึ่งประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ได้นิยามความหมาย คำว่า ที่รโหฐาน (private place) หมายความว่า สถานที่ต่าง ๆ ซึ่งมีใช้ที่สาธารณสถานดังบัญญัติไว้ในกฎหมายลักษณะอาญา²² ประมวลกฎหมายอาญาให้คำนิยามคำว่า “สาธารณสถาน (public place) หมายความว่า สถานที่ใด ๆ ซึ่งประชาชนมีความชอบธรรมที่จะเข้าไปได้²³ ดังนั้น สถานที่ใดที่ประชาชนไม่มีความชอบธรรมที่เข้าไปได้ ดังเช่น เรือพาณิชย์ เจ้าพนักงานของรัฐจะดำเนินการค้นเรือพาณิชย์ ต้องมีขอบเขตแห่งอำนาจรัฐเพียงใด

จากหลักกฎหมาย จะเห็นได้ว่า คำว่า “ที่รโหฐาน” หมายความว่าที่เป็นสถานที่เช่นพื้นดิน บริเวณอาคาร โรงเรือน ซึ่งมีลักษณะติดตรึงอยู่กับที่โดยสภาพของมันเอง จึงมีปัญหาว่า สิ่งที่เคลื่อนที่ได้จะถือเป็นสถานที่ใดหรือไม่ และจะถือว่าเป็นที่รโหฐานหรือที่สาธารณสถานได้หรือไม่ ในประเทศสหรัฐอเมริกา เคยมีตัวอย่างคดีที่วินิจฉัยเกี่ยวกับ “รถไฟ” ว่ารถไฟที่วิ่งรับคนโดยสารอยู่ถือว่าเป็นที่สาธารณสถาน แต่ถ้าหยุดวิ่งไม่ได้ใช้งานต้องถือว่าเป็นที่รโหฐาน คดี Langrish V. Ancher (1882) 10 Q.B.D. 44

²¹ พระราชบัญญัติเรือไทย พ.ศ. 2781 มาตรา 55.

²² ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 2 (13).

²³ ประมวลกฎหมายอาญา มาตรา 1 (3).

สำหรับประเทศไทย ยังไม่เคยมีคำพิพากษาศาลฎีกาโดยตรงเกี่ยวกับเรื่องนี้ จึงคิดว่าถ้าเป็นสิ่งที่เคลื่อนที่ได้ เช่น รถยนต์ เรือแพ อากาศยาน เป็นต้น จะมีโอกาสเป็นที่รื้อฐานได้หรือไม่ และบทบัญญัติแห่งกฎหมายเปิดช่องให้มีทางเป็นไปได้หรือไม่ ผู้เขียนเห็นว่า การที่จะถือว่าเป็นที่รื้อฐานหรือไม่ นั่น ก็อาจเกิดปัญหาได้ทั้ง 2 ทาง กล่าวคือ ถ้าถือว่าเป็นที่รื้อฐานก็อาจเกิดปัญหาในเรื่อง การออกหมายค้น คือ กฎหมายบัญญัติให้ต้องกำหนดวัน เวลา ที่จะทำการค้น²⁴ ดังนั้น ถ้าเป็นยานพาหนะที่สามารถเคลื่อนที่ได้ตลอดเวลา จะทำให้ไม่สามารถค้นได้ตรงเวลา หรืออาจจะทำให้ตีความกว้างขวางออกไปถึงสิ่งที่เคลื่อนที่อื่น ๆ รถจักรยานยนต์ เป็นต้น ถ้าจะถือว่าเป็นที่รื้อฐานก็อาจเกิดปัญหาได้อีกเช่นกัน กล่าวคือ ปัจจุบันยานพาหนะได้มีการพัฒนารูปแบบเจริญก้าวหน้า มีรูปร่างลักษณะใกล้เคียงกับบ้าน ใช้เป็นที่อยู่อาศัยแทนบ้านได้ เช่น รถยนต์ตู้ มีการดัดแปลงใส่อุปกรณ์ เครื่องใช้เหมือนกับในบ้าน ได้แก่ ห้องทำงาน ห้องนอน ห้องสุขา หรืออาจจะเป็นเรือยนต์ขนาดใหญ่ จะมีสิ่งอำนวยความสะดวกเหมือนกับบ้านเรือทุกประการ เช่น เรือเดินสมุทรที่ใช้รับส่งคนโดยสาร หรือนักท่องเที่ยว ซึ่งต้องพักอาศัยนอนแรมอยู่ในเรือหลายวัน หลายคืน สภาพการอยู่อาศัยเหมือนกับบ้านพักอาศัยทุกประการ จากตัวอย่างนี้ ถ้าจะถือว่าเป็นเรือ หรือรถยนต์ ดังกล่าวไม่เป็นที่รื้อฐาน ก็ดูเหมือนว่า ผู้ถูกค้นจะไม่ได้ได้รับความคุ้มครองสิทธิในการอยู่อาศัยอย่างปกติสุขเท่าที่ควร²⁵

2. สิทธิผู้ควบคุมเรือ

จากบทนิยามดังกล่าว กอปรด้วยบทบัญญัติกฎหมายไทยที่บัญญัติให้ถือว่า เรือไทยเป็นที่รื้อฐาน เป็นกรณีที่กฎหมายให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของบุคคลที่เป็นเจ้าของเรือ หรือผู้ควบคุมเรือ ว่าเขามีสิทธิที่จะไม่ถูกรบกวนจากอำนาจบุคคลภายนอก รวมตลอดการปลอดจากการรบกวนจากอำนาจรัฐ โดยกฎหมายได้วางหลักไว้ใน รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ว่า บุคคลย่อมมีเสรีภาพในเคหสถาน ย่อมได้รับความคุ้มครองในการที่จะอยู่อาศัยและครอบครองเคหสถานโดยปกติสุข การเข้าไปในเคหสถานโดยปราศจากความยินยอมของผู้ครอบครองก็ดี การตรวจค้นเคหสถานก็ดี จะกระทำมิได้ เว้นแต่โดยอาศัยอำนาจตามบทบัญญัติ

²⁴ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 60 (4) (ค).

²⁵ จุตติ ธรรมมโนวิช. การค้น (วิทยานิพนธ์ปริญญาโทบัณฑิต ภาควิชานิติศาสตร์ บัณฑิตวิทยาลัย จุฬาลงกรณ์มหาวิทยาลัย, 2532), หน้า 136.

แห่งกฎหมาย²⁶ และในคดีอาญาการค้นสถานที่ไม่ว่ากรณีใด ๆ จะกระทำมิได้ เว้นแต่จะมีคำสั่งหรือหมายของศาล หรือมีเหตุตามกฎหมายให้ค้นได้โดยไม่ต้องมีคำสั่ง หรือหมายของศาล²⁷ จากสาระสำคัญ รัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พ.ศ. 2540 ที่ได้ให้ความคุ้มครองต่อสิทธิของบุคคลที่เป็นเจ้าของเรือพาณิชย์ หรือผู้ควบคุมเรือพาณิชย์แล้ว ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญายังได้วางหลักไว้ว่า การค้นในที่รโหฐานโดยไม่มีหมายค้นจะกระทำมิได้ เว้นแต่พนักงานฝ่ายปกครอง หรือตำรวจเป็นผู้ค้น แต่ต้องเป็นกรณีที่ต้องด้วยข้อยกเว้นตามที่กฎหมายบัญญัติ²⁸ นอกจากนี้ยังได้บัญญัติเหตุที่จะออกหมายค้นได้ว่า ต้องประกอบด้วยเหตุ เพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งจะเป็นพยานหลักฐานประกอบการสอบสวน ได้สวนมูลฟ้องหรือพิจารณาคดี หรือเพื่อพบและยึดสิ่งของซึ่งมีไว้เป็นความผิด หรือได้มาโดยผิดกฎหมาย หรือมีเหตุอันควรสงสัยว่าได้ใช้หรือตั้งใจจะใช้ในการกระทำความผิด เพื่อพบและช่วยบุคคลซึ่งได้ถูกหน่วงเหนี่ยวหรือกักขังโดยมิชอบด้วยกฎหมาย เพื่อพบบุคคลซึ่งมีหมายให้จับ และเพื่อพบและยึดสิ่งของตามคำพิพากษาหรือคำสั่งของศาล ในกรณีที่จะพบหรือจะยึดโดยวิธีอื่นไม่ได้แล้ว²⁹ และการค้นในที่รโหฐานจะค้นได้เฉพาะเพื่อหาตัวคน หรือสิ่งของที่ต้องการค้นเท่านั้น แต่ต้องด้วยข้อยกเว้นในกรณีที่ค้นหาสิ่งของโดยไม่จำกัดสิ่ง มีอำนาจจับบุคคล หรือค้นหาสิ่งของอื่นในที่ค้น เมื่อมีหมายอีกต่างหาก หรือในกรณีมีความผิดซึ่งหน้าเกิดขึ้น³⁰ ซึ่งรัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน (public prosecution) ดังนั้น รัฐจึงต้องมีมาตรการที่รักษาความสงบเรียบร้อยของประชาชน ซึ่งมีหลักปรัชญาของรัฐที่ว่า รัฐมีหน้าที่รักษาความสงบเรียบร้อย การดำเนินคดีเป็นกระบวนการดำเนินคดีของรัฐ รัฐมีสิทธิและหน้าที่ในการดำเนินคดีอาญา หน้าที่ของรัฐ ก็คือการอำนวยความยุติธรรมให้แก่ประชาชนภายในรัฐ โดยองค์กรต่างๆ ภายในรัฐ อาทิ ศาล

²⁶ มาตรา 35.

²⁷ มาตรา 238.

²⁸ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 92.

²⁹ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 69.

³⁰ ประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา มาตรา 98.

อัยการ และตำรวจ จะต้องร่วมมือกันค้นหาความจริงอย่างจริงจัง³¹ ดังเช่น การแสวงหาพยานหลักฐานประกอบการพิจารณาคดี หรือเพื่อช่วยเหลือบุคคลใดบุคคลหนึ่งในที่รโหฐาน หรือพบบุคคลซึ่งมีหมายจับนั้น ต้องมีหมายค้นด้วย อันเป็นการยืนยันสิทธิอันชอบธรรมของเจ้าของที่รโหฐาน ว่าสิทธิการอยู่อาศัยของเขาจะไม่ถูกรบกวน ทั้งได้ขยายขอบเขตอำนาจของศาลในกรณีที่จะพบเรือพาณิชย์หรือยัดเรือพาณิชย์ ตามคำพิพากษาหรือตามคำสั่งศาล โดยวิธีอื่นไม่ได้แล้ว ไม่ว่าโดยกฎหมายมหาชน หรือกฎหมายเอกชนที่เกี่ยวข้องกับการประกอบธุรกิจพาณิชย์นาวี เจ้าพนักงานของรัฐมีเหตุโดยผลการ หรือโดยผู้ร้องขอก็ได้ให้ออกหมายค้น³² ศาลที่มีอำนาจออกหมายค้น ได้แก่ ศาลที่มีอำนาจออกหมายดังกล่าวได้ภายในเขตอำนาจเท่านั้น³³ ในกรณีเรือพาณิชย์ที่ลอยลำหรือแล่นอยู่ในทะเลอาณาเขต ที่มีไชน่าน้ำภายในที่ประชิดกับชายฝั่งทะเล มิได้มีการระบุขอบเขตอำนาจหน้าที่ของเจ้าพนักงานของรัฐที่มีเขตพื้นที่ดังกล่าว ให้มีอำนาจทำการออกหมายค้น หรือทำการค้นในจุดพิกัดพื้นที่ดังกล่าวไว้ การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา ก็มีมติเพียงให้แก้ไขคำนิยามคำว่า “ที่รโหฐาน” เสียใหม่เนื่องจากคำนิยามเดิมมีความหมาย กว้างมาก โดยแก้ไขให้เป็นไปตามบทบัญญัติในเรื่องความผิดฐานบุกรุก ตามประมวลกฎหมายอาญา คือ ให้หมายถึงเฉพาะเคหสถาน อาคารเก็บทรัพย์สิน และสำนักงานเท่านั้น³⁴ เรือพาณิชย์ ก็อยู่ในความหมายของคำนิยามดังกล่าว จากคำนิยาม “เคหสถาน” ให้หมายความถึง ที่ซึ่งใช้เป็นที่อยู่อาศัย เช่น... เรือหรือแพ ซึ่งคนอยู่อาศัย...³⁵ เรือพาณิชย์มีสถานที่อยู่อาศัยของผู้ควบคุมเรือ ลูกเรือ โดยมีหน้าที่รับผิดชอบต่อสิ่งของ สินค้าทรัพย์สิน ที่บรรทุกไว้บนเรือ

³¹ คณิต ฌ นคร, “วิธีพิจารณาความอาญาไทย : หลักกฎหมายกับการปฏิบัติที่ไม่ตรงกัน” วารสารนิติศาสตร์ 15 (กันยายน 2528) : 4.

³² มาตรา 69 (5).

³³ มาตรา 58 (3).

³⁴ สำนักงานคณะกรรมการกฤษฎีกา, “สรุปรายงานการประชุมคณะกรรมการพิจารณาปรับปรุงกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา, ครั้งที่ 29-28/2505”, 12 พฤศจิกายน 2505.

³⁵ ประมวลกฎหมายอาญามาตรา 1 (4).

วัตถุประสงค์การค้นเรือพาณิชย์

1. เพื่อปฏิบัติการบังคับใช้กฎหมายอาญาทางทะเล

ที่กล่าวมา เห็นได้ว่าเรือพาณิชย์ในปัจจุบัน มีการวิวัฒนาการจัดสร้างให้เป็นเรือขนาดใหญ่ขึ้น และมีความเร็วในการเดินเรือด้วย โดยมีพลังขับเคลื่อนที่มีสมรรถภาพสูงยิ่งขึ้น ใช้ลูกเรือจำนวนน้อยแต่เป็นช่างเทคนิคที่ชำนาญ และใช้ระบบอัตโนมัติควบคุมการขนถ่ายสินค้า ในระยะเวลาอันรวดเร็ว อาทิ วิธีการ “บรรทุกเรือเล็กบนเรือใหญ่” ที่เรียกกันว่า LASH ซึ่งวิธีนี้เป็นวิธีที่วาดด้วยการออกแบบไว้เป็นพิเศษ ให้มีการบรรทุกเรือเล็กซึ่งบางครั้งมีระวางถึง 300 ตัน บรรจุสิ่งของไว้เรียบร้อยแล้ว เอาเรือเล็กนั้นบรรทุกลงเรือพาณิชย์ขนาดใหญ่ เมื่อไปถึงเมืองท่าปลายทางแล้วจึงนำเรือเล็กนั้นลงจากเรือพาณิชย์ โดยใช้เวลาเพียงเล็กน้อย ซึ่งเป็นสิ่งที่เปลี่ยนแปลงเกิดขึ้นใหม่ ก่อให้เกิดปัญหาข้อกฎหมายใหม่ ๆ ขึ้น และยุ่งยากแก่การปฏิบัติหน้าที่เจ้าพนักงานของรัฐ เกี่ยวกับพิธีการทางศุลกากร และในกรณีเรือแม่ไม่สามารถบรรทุกเรือ LASH เรือแม่จะสามารถบรรทุกตู้คอนเทนเนอร์ รวมทั้ง Reefer Container อีกด้วย³⁶ ทั้งนี้ เนื่องจากการต่อสู้หรือการคุกคามการก่อการร้าย ด้วยการแย่งชิงดินแดน ด้วยระบบลัทธิหรืออุดมการณ์นั้นหมดสิ้น ยุคสมัยแห่งการแย่งชิงอำนาจ สิ่งที่น่ากลัว คือ การแย่งผลประโยชน์ในด้านเศรษฐกิจระหว่างประเทศในภูมิภาค อย่างประเทศในกลุ่มอาเซียนที่เห็นได้ชัด คือ ปัญหาการประมงที่มีการลักลอบการจับปลา... การปฏิบัติการรักษากฎหมายทางทะเล ไม่ให้มีการลักลอบการขนน้ำมันที่ผิดกฎหมาย เป็นส่วนหนึ่งของการคุ้มครองปกป้องรักษากิจการทางพาณิชย์นาวี ให้ได้รับการปฏิบัติสมเจตนารมณ์ของรัฐ ที่เร่งรัดส่งเสริมกิจการพาณิชย์นาวี โดยเจ้าพนักงานอื่นของรัฐที่มีความเข้าใจในบทกฎหมาย ที่ให้ถือปฏิบัติในขอบเขตอำนาจหน้าที่ของตนอย่างชัดเจน โดยนำหลักกฎหมายดังกล่าวใช้ปฏิบัติการตรวจค้นเรือพาณิชย์อื่น ทั้งที่เป็นเรือพาณิชย์ไทยหรือเรือพาณิชย์ต่างประเทศโดยเสมอภาคเท่าเทียมกัน ภายใต้ความเป็นธรรม ภายใต้ความตกลงของหลักกฎหมายระหว่างประเทศ เพื่อให้เกิดสมดุลย์ระหว่างผลประโยชน์ของรัฐในทะเลอาณาเขต และผลประโยชน์ของเจ้าของเรือพาณิชย์ให้มากที่สุด แต่ไม่ว่ากรณีใด ๆ จะต้องอยู่ภายใต้บังคับหลักกฎหมายระหว่างประเทศเสมอ

³⁶ พิมพ์พา ลิมปพยอม, “เล่าเรื่องเรือระบบ LASH”, วารสารการพาณิชย์นาวี 10 (กันยายน 2534) : 33-37.

- ในน่านน้ำทะเลอาณาเขตไทย พระราชบัญญัติให้อำนาจทหารเรือปราบปรามการกระทำความผิดบางอย่างทางทะเล พ.ศ. 2490 กำหนดอาณัติสัญญาณสำหรับสั่งให้ผู้ควบคุมเรือหยุดเรือ หรือให้นำเรือไปยังที่ใดที่หนึ่งเพื่อทำการตรวจค้นไว้ดังนี้

อาณัติสัญญาณสำหรับให้หยุดเรือ

ในเวลากลางวัน

- เรือตรวจของราชนาวีแสดงธงสากลอักษร เค (K) (ธงมีลักษณะเป็นธงสี่เหลี่ยม ส่วนแรกสีเหลืองส่วนหลังสีน้ำเงินแก่) ชักขึ้นในที่เห็นได้ชัดเจน หมายความว่าให้เรือลำนั้นหยุดทันที

- ถ้าเรือนั้นไม่หยุด เรือตรวจจะได้ยิงลูกสลุด 1 ถึง 2 นัด เป็นการเตือนซ้ำอีกครั้ง
- ถ้าเรือลำนั้นยังไม่หยุดอีก เรือตรวจจะยิงลูกปืนจริงไปทางหน้าเรือลำนั้น 1-2 นัด

ในเวลากลางคืน

- เรือตรวจของราชนาวีจะส่งประมวลสัญญาณสากลอักษร เค (K) (วาบ-วับ-วาบ) หลายครั้ง เรือยิงพลูสีแดง หมายความว่า ให้เรือลำนั้นหยุดทันที

- ถ้าเรือลำนั้นไม่หยุด เรือตรวจจะยิงลูกสลุดและลูกปืนจริงตามที่ใช้ในเวลากลางวันข้างต้น เป็นลำดับต่อไป

อาณัติสัญญาณสำหรับให้นำเรือไปยังที่ใดที่หนึ่ง

- เครื่องบินตรวจของราชนาวี จะแสดงธงสากลอักษร เค (K) และบินในระบะดำรอบ ๆ เรือ แล้วจะบินไปทางทิศใดทิศหนึ่ง ให้เรื่อนั้นแล่นตามไปในทิศนั้นทันที

- ถ้าเรื่อนั้นไม่ปฏิบัติตาม เครื่องบินจะกลับมาบินรอบ ๆ เรือ และยิงปืนกลลาดไปทางหน้าเรือลำนั้น เป็นการเตือนซ้ำอีก³⁷

³⁷นาร่องน่านน้ำไทย เล่ม 1 อ่าวไทย, (กรุงเทพมหานคร : กรมอุทกศาสตร์ กองทัพเรือ, 2536). หน้า 20.

2. กฎหมายวิธีพิจารณาความอาญาว่าด้วยการค้น มีเป่าวัตถุประสงค์เพื่อค้นหาตัวคนหรือสิ่งของซึ่งเป็นพยานหลักฐาน เพื่อนำมาประกอบการพิสูจน์ และลงโทษผู้กระทำความผิด เพื่อให้เกิดผลสมความมุ่งหมายดังกล่าวนั้น เจ้าพนักงานของรัฐจะต้องมีวิธีการ และการปฏิบัติการเพื่อให้ได้มาซึ่งความจริงแห่งการกระทำความผิด โดยยึดหลักตามทฤษฎีกระบวนการนิติธรรม (due process model) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มุ่งคำนึงถึงสิทธิเสรีภาพของประชาชนเป็นสำคัญ เพื่อมิให้เกิดปัญหาและอุปสรรค ความเสียหายจากการปฏิบัติหน้าที่ โดยมีขอบของเจ้าพนักงานของรัฐจำนวนมหาศาลได้ ในทางกลับกัน หากเจ้าพนักงานของรัฐปฏิบัติหน้าที่โดยยึดหลักการตามทฤษฎีการควบคุมอาชญากรรม (crime control model) ซึ่งเป็นทฤษฎีที่มุ่งให้สิทธิแก่เจ้าพนักงานของรัฐ ที่ปฏิบัติหน้าที่อย่างกว้างขวางตามอำนาจหน้าที่โดย ไม่จำกัดพื้นที่อำนาจ เพื่อให้การปฏิบัติหน้าที่เป็นไปด้วยความสะดวก รวดเร็ว ย่อมเป็นการกระทบต่อสิทธิเสรีภาพของเจ้าของเรือพาณิชย์ผู้สุจริตได้ อันทำให้การดำเนินการทางการค้า ธุรกิจเดินเรือเป็นไปอย่างล่าช้า มิสามารถขนถ่ายสินค้าสิ่งของภายในเวลาที่ตกลงกำหนดกันไว้ ซึ่งโดยหลักแล้ว ในนานาอารยะประเทศจะมีการจำกัดอำนาจการค้นของเจ้าพนักงานผู้มีหน้าที่บังคับใช้กฎหมาย (law-enforcement officers) โดยกำหนดให้มีมาตรการตรวจสอบดุลพินิจก่อนที่มีการค้น เว้นแต่เป็นกรณีที่มีความจำเป็นเร่งด่วนที่ไม่สามารถขออนุญาตค้นได้ทัน หน่วยงานที่มีอำนาจในการอนุญาตให้ออกหมายจับหรือหมายค้น จะต้องเป็นหน่วยงานที่เป็นกลาง ซึ่งได้แก่ ศาล (neutral and detached magistrates)³⁸ ซึ่งประเทศไทยได้รับเอาสาระสำคัญดังกล่าว บัญญัติให้มีผลบังคับใช้แล้วในรัฐธรรมนูญแห่งราชอาณาจักรไทย พุทธศักราช 2540 โดยส่งผลถึงการค้นเรือพาณิชย์ในทะเลอาณาเขตด้วย

³⁸ กิตติพงษ์ กิตยารักษ์. "การสัมมนาทางวิชาการ เรื่อง "การปรับปรุงประมวลกฎหมายวิธีพิจารณาความอาญา เพื่อคุ้มครองสิทธิเสรีภาพของประชาชน". วารสารอัยการ 13 (ตุลาคม 2533) : 106.